

Helga Schubert: 'Verzoening komt door nadenken'

Interview

Boeken - 16 december 2021 - Auteur: Jerker Spits

In 'Altijd weer opstaan' vertelt de Duitse schrijfster Helga Schubert (1940) over haar leven en de Duitse geschiedenis. Ze ontving er in 2020 de Ingeborg Bachmann Preis voor, een van de meest prestigieuze literatuurprijzen in het Duitstalige gebied. Jerker Spits sprak met de schrijfster.

Helga Schubert groeide op in Oost-Duitsland, studeerde psychologie aan de Humboldt Universiteit in Berlijn en schreef in de DDR kinderboeken, theaterstukken en hoorspelen. Meer dan veertien jaar werd ze bespioneerd door de Stasi, die haar ervan verdacht activiteiten tegen de staat te ondernemen. Veel waardering kreeg ze voor haar boek 'Judasfrauen' (1990), over verkliksters in de nazitijd. Langere tijd was het stil rond de schrijfster, tot ze in 2020 als 80-jarige de Ingeborg Bachmann Preis won voor een fragment uit haar boek 'Vom Aufstehen. Ein Leben in Geschichten'. De prijs voor Duitstalige literatuur wordt uitgereikt door de Oostenrijkse stad Klagenfurt. Het boek is nu in het Nederlands verschenen.

'Altijd weer opstaan' is volgens uw Duitse uitgever een 'leven van een eeuw, veranderd in literatuur'. Kunt u iets over de ontstaansgeschiedenis van het boek vertellen?

"In 2019 nam ik deel aan een symposium in Berlijn. Dat ging over de vraag of er vroeger, bij de toekenning van de Ingeborg Bachmann Preis, een 'DDR-bonus' had bestaan. Schrijvers uit de DDR kregen die prijs namelijk opvallend vaak. Ik was net als de bekende literatuurcritici Sigrid Löffler en Volker Hage uitgenodigd om die vraag te beantwoorden. Ik dacht: wat moet ik nou zeggen? Ik ben geen professor in de literatuurgeschiedenis.

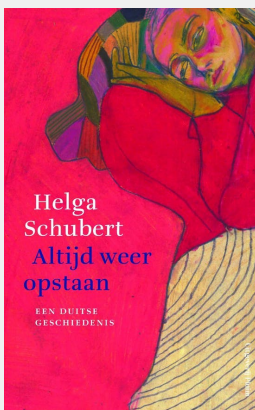
Ik besloot een verhaal voor te lezen over mijn herinnering aan de prijs in 1980. Ik was toen uitgenodigd voor het festival rond de prijs, maar kon er niet heen. De autoriteiten van de DDR gaven me geen toestemming. Het verhaal daarover heb ik in een dag en een nacht geschreven. Vervolgens zeiden mensen: dat moet u bij het festival voorlezen, om mee te dingen. *(Deelnemers aan de Ingeborg Bachmann Preis lezen een niet eerder gepubliceerde tekst voor, die wordt*

beoordeeld, red.) Dat heb ik gedaan. Met enige aarzeling, want ik wilde me als 80-jarige daar niet opdringen. Het was trouwens een zegen dat alle lezingen digitaal plaatsvonden, want ik moet thuis mijn man van 94 verzorgen. De mensen keken ervan op: een 80-jarige uit het oosten en ze doet alles digitaal. Ik zei: Frau Merkel komt toch ook uit het oosten.

De reacties waren zeer enthousiast. Mijn verhaal won, ik stond in alle kranten. Al snel belde een agente die alleen winnaars van grote literatuurprijzen vertegenwoordigt. Ze vroeg: heeft u een boek klaarliggen? Ik zei: ja, ik heb genoeg, ik heb een manuscript van ongeveer tweehonderdvijftig bladzijden. Bij de Duitse uitgever dtv waren al andere boeken van mij verschenen, dus ik was blij met deze uitgever. In vier dagen heb ik samen met een jonge redactrice een keuze uit alle verhalen gemaakt.”

U heeft kinderboeken, theaterstukken en hoorspelen geschreven. Hoe was het een veel persoonlijker verhaal te vertellen?

“Ik ben voortdurend met mijzelf in gesprek. Ik schrijf pas, als ik er literatuur van kan maken. Dat gaat zoals je appelsap maakt van appels, en van appelsap weer grappa. Je moet verdichten. Ik gebruik veel materiaal als ik schrijf, ook van anderen. Ik heb een groot voorbeeld: Anton Tsjechov. Hij zei dat je anderen niet met je eigen sores lastig moet vallen. Je moet nadenken en gedurende lange tijd van alles verzamelen, waaronder de gedachten van anderen. Op het eind is er dan ook iets van jezelf bij, maar het kan nooit alleen over jezelf gaan. Ik geloof ook niet dat schrijven een vorm van zelftherapie kan zijn. Dat is geen literatuur.”

Helga Schubert

Altijd weer opstaan. Een Duitse geschiedenis.

Vertaald door Goverdien Hauth-Grubben. Uitgeverij Pluim, 219 blz., 2021.

Oorspronkelijke uitgave: Vom Aufstehen. Ein Leben in Geschichten. Uitgeverij dtv, 2021

Een belangrijk thema in uw boek is de moeizame verhouding tussen u en uw moeder. In het ontroerende hoofdstuk 'Het vierde gebod' wijst een vrouwelijke dominee er op dat dit gebod luidt: 'eer uw vader en uw moeder'. Dat is iets anders dan liefhebben. Ontstonden deze gedachten tijdens het schrijven of waren het gedachten die u al langer had?

“Verzoening komt niet door schrijven, maar door nadenken. Ik had een moeizame

verhouding met mijn moeder. Ik heb net zo lang nagedacht tot ik naast de negatieve ook positieve gedachten over haar kreeg. Zo bereikte ik een evenwicht."

Als lezer sta je te kijken van de absurde werkelijkheid in de DDR. U beschrijft dat u vijftig jaar was toen u voor het eerst vrij kon stemmen, nadat u ruim veertien jaar door de geheime dienst, de Stasi, was bespioneerd. Heeft die beperking van vrijheid u niet woedend gemaakt?

"Ja, natuurlijk! Maar daar stond ik niet alleen in. Intelligente vrienden voelden precies dezelfde woede en frustratie. Dat systeem van denkverboden, verschrikkelijk. Het gesprek met anderen die hetzelfde denken en ervaren, dat was heel belangrijk. Daarom deden de autoriteiten alles om te voorkomen dat kritische mensen elkaar konden ontmoeten. Dat is voor een dictatuur belangrijk. Gelukkig waren die kritische vrienden er. Om mij heen was er altijd warmte. Na de val van de Muur hebben mijn man en ik samen onze Stasi-aktes gelezen. Over mijn man, die professor was en op wie de geheime dienst aardig wat mooie studentes afstuurde, stond er: 'hij houdt van vrouwen maar hij lijkt zijn eigen vrouw trouw'. Daarom hebben we gelachen."

De Duitse literaire kritiek was vol lof over uw boek. Door de stijl, de empathie en omdat u de DDR van binnenuit beschrijft. Mist u in het Duitse debat van onze tijd soms het perspectief van het oosten?

"Ik denk wel dat bondskanselier Merkel soms een alibi vormde om te zeggen: kijk maar, we hebben er een uit het oosten. Maar ik geloof dat de vraag over een oostelijk tegenover een westelijk perspectief een beetje voorbij is. Er is een belangrijker verschil: tussen de actieve bescherming van een open maatschappij en gesloten denken. Ik ben langzaam maar zeker tot de overtuiging gekomen dat je de tegenstanders van een open maatschappij moet bestrijden. Dat is de opdracht van onze tijd."

Helga Schubert. Altijd weer opstaan. Een Duitse geschiedenis. Vertaald door Goverdien Hauth-Grubben. Uitgeverij Pluim, 219 blz., 2021.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/47481/helga-schubert-verzoening-komt-door-nadenken>